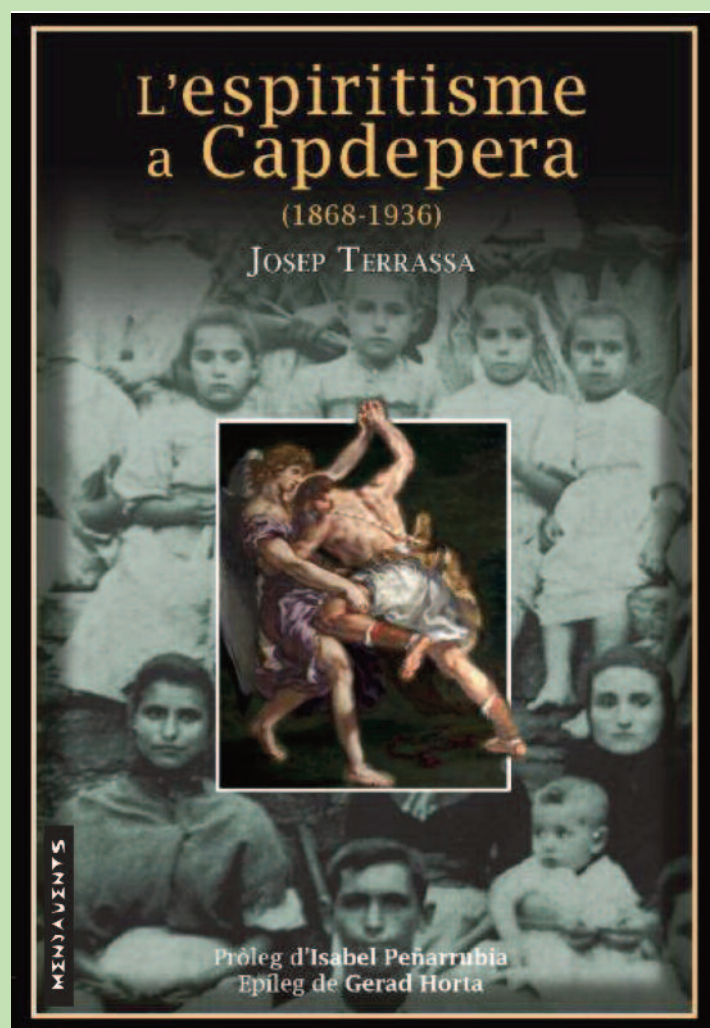

L'espiritisme a Capdepera

Articles, discursos, entrevistes ... i altres herbes

(març - juliol 2017)

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2017

Sumari

1. Una «llum» gabellina que ens espera, Miquel Llull
2. Notícia de *Diario de Mallorca*
3. L'espiritisme a Capdepera (1868-1936): una connexió amb Europa, Josep Terrassa
4. Text d'obertura de l'acte de presentació, Miquel Llull
5. Sobre el llibre *L'espiritisme a Capdepera*, Patrícia Gabancho
6. Capdepera i l'espiritisme, Cap Vermell
7. Espiritistes d'ahir i esperits d'avui, Pere Fullana
8. En Capdepera suceden cosas que no pasan en otros lugares [entrevista], Assumpta Bassa
9. Los mediums son gente especial, muy discreta [entrevista], Llorenç Capellà
10. L'espiritisme gabellí ha sortit de les catacumbres [entrevista], Cap Vermell
11. El llenguatge dels bòlids, Llorenç Capellà
12. Espiritistes, llucià rinyon
13. Capdepera, un poble posseït, Pere Antoni Pons

Presentam diversos documents produïts al voltant de l'edició i presentació del llibre de Josep Terrassa, *L'espiritisme a Capdepera*, que ha estat tot un esdeveniment tant al nostre poble com fora d'ell. Bona prova d'això es va veure el mateix dia de la presentació, el 12 de maig de 2017, amb el teatre ple i també amb el reguitzell de notícies i articles que n'han parlat i que hem reunit en aquesta publicació, a la qual caldria afegir-hi algunes entrevistes fetes a les ràdios.

CAP VERMELL

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA (21)

Una «llum» gabellina que ens espera

Miquel Llull

Bibliotecari del Golea

«The Eye see more than the Heart knows»

William BLAKE

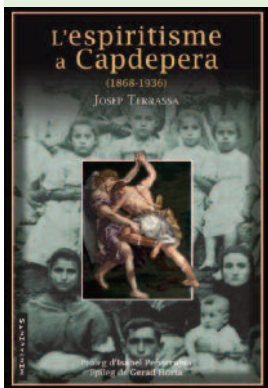
En poc temps sortirà un llibre sobre l'espiritisme gabellí pensat i escrit per Josep Terrassa amb pròleg d'Isabel Peñarrubia i epíleg de Gerard Horta. He pogut seguir de prop l'evolució d'aquest llibre i m'ha resultat una experiència enriquidora i segur que serà una altra aportació de l'*amu* en Pep de na Maians a la clarividència gabellina, que tanta falta ens fa.

Aquest tema de l'espiritisme he de confessar que fa anys que em du de cul, perquè voldria entendre molt més del que entenc. Però, per desgràcia, les meves limitacions amb el món extraterrestre són molt grans. Així i tot, ja fa anys que em vaig atrevir a parlar-ne, a la meua manera, esclar, i vaig perpetrar un articlet en el qual feia referència a sir Arthur Conan Doyle (1859-1930), el creador de Sherlock Holmes, i un dels grans defensors de l'espiritisme, del qual en va escriure una història, referida especialment als països anglosaxons.

Ara tenc el gran plaer de presentar un altre llibre, en el qual la intervenció de Doyle és capital, com també ho és la de Harry Houdini, Erik Weisz (1874-1926) de nom vertader. Houdini o Weisz era un jueu hongarès de parla alemanya que es va fer famós com a mag i com a il·lusionista. L'amistat Doyle/Houdini va ser gran i sempre es varen tractar amb un gran respecte, però tengueren les seves diferències, i aquest llibre és una crònica d'aquestes «diferències» que els feren discutir en públic i en privat sobre un afer tan important i misteriós com és la comunicació amb els esperits, és a dir: l'espiritisme.

Curiosament, el «científic» Doyle era un ferm defensor d'aquesta comunicació entre els vius i els morts i va esmerçar una gran part dels seus *esforços* a explicar-la a través de conferències i escrits.

Houdini, l'«il·lusionista», no hi creia pas i, contràriament a Doyle, va esmerçar els seus *esforços* a desemmascarar els *falsus* mèdiums i fer veure que tot eren trucs que ell mateix era capaç de repetir.

Aquesta és, per tant, una narració d'aquestes diferències que foren tan i tan profundes i que posa al lector entre l'espasa «científica» de Doyle i la paret «esotèrica» de Houdini, tots dos en uns papers que semblen canviats i que, per això mateix, ens sobten i ens deixen bocabadats.

Però encara cal parlar d'un altre llibre tot just sortit del forn i que, a més, ens acosta més a Capdepera, perquè parla d'un personatge molt important en l'espiritisme gabellí: Amalia Domingo Soler.

El llibre és *Amalia i els esperits: la vida de la cèlebre espiritista a la Barcelona de l'Exposició Universal de 1888*, de Patricia Gabancho, autora d'un bon grapat de llibres, molts d'ells al voltant de la cultura catalana en el seu sentit més ampli.

Aquest cop Patricia ens acosta a la figura d'Amalia Domingo, però també especialment a la Barcelona de la segona meitat del segle XIX, en què es viu un dels moments d'efervescència econòmica i social als quals ens té acostumats Catalunya. L'espiritisme formà part d'aquell paisatge humà, i el llibre el restaura per tal que el puguem veure amb ulls d'ara.

Relacionàvem l'espiritisme amb el món obrer i menestral d'aquella Catalunya en permanent construcció, i no anàvem errats. Anarquisme i espiritisme tenien els seus vasos comunicants, com també els tenien amb el feminisme, com molt bé ens ha ensenyat Gerard Horta en els seus llibres. Ara bé, Amalia no acaba d'entrar en aquest patró, si més no d'una manera clara i decidida. Ella es dedica a escriure, tant llibres com articles per a la revista que dirigeix, *La Luz del Porvenir*, però no té una implicació social directa en el món que l'envolta i sembla va assistir passivament al primer

Vol. I. VILENA, LA ENTRA TRO. Part. I.
LA LUZ DEL PORVENIR
 PERIÓDICO QUINCENAL ESPIRITISTA
 DEDICATORIA
 A nuestra amadísima madre y hermana
 AMALIA DOMINGO SOLER
 sus ángeles espirituales de Vilena.

Congrés Internacional Espiritista celebrat a Barcelona el 1888, encara que en fou la vice-presidenta. Congrés que, per altra banda, és recordat per les seves conclusions «revolucionàries», especialment en relació a les dones i a l'educació laica, que igualment propugnaven els lliurepensadors, així com també en la solidaritat internacional.

I per això, precisament, el llibre és imprescindible, no només per connectar aquesta dona que fou tan i tan important, sinó per a poder inserir-la dins la història de Catalunya i poder fer un balanç equitatiu del que fou i representà aquesta «religió científica universal» que coneixem per espiritisme i que, a Capdepera, ens arribà relacionada amb els lliurepensadors, els republicans i, finalment, amb el socialisme.

Jo, com ja he dit, tenc les meves limitacions a l'hora d'entendre i, per tant, poder explicar, tot aquest trull de la comunicació amb els esperits, però la «poesia» espiritista em «sona» bé. La seva música sens dubte és molt bona i t'obre el desig, per no dir la necessitat, de parlar i de parlar amb «persones» que no «són» al *nostru* davant. Si els esperits no existeixen qualcú els hauria d'inventar! Potser amb ells trobaríem allò que hem perdut per totes aquestes autopistes sense final que, amb un trànsit «infernàl», ens porten per amunt i per avall. Autopistes «intel·ligents» que ens han fet perdre la memòria i ens han despulat dels atributs de somiar. I potser necessitam *la llum del pervindre* per a tornar a ser aquells que un dia somiarem que podríem ser.

Tal vegada avui és un bon moment per a tornar a llegir un llibre d'Amalia, un llibre que fou de la meva repadrina Francisca Rigus i que un parell de generacions han guardat ben amagat en un forat de paret. És un llibre del qual segur que qualche vegada ja n'he parlat: *¡Te perdono! Memorias de un espíritu*, el qual és la transcripció feta per Amalia de les «aventures» de l'esperit Iris viscudes al llarg de moltes «vides» i dictades al mèdium Eudald. Bé, quan n'hagi tret aguller, ja vos en faré cinc cèntims!

Ara retorn a Capdepera i veig tot aquest paisatge que ha passat per ull, i pens en les converses que mai no he tengut i que sé segur que són les més interessants i importants que «he tengut» mai. I tragín una gran set, una gran set de «veritat» (o potser hauria de dir de «coneixement»?), però no puc mirar al meu costat, ni al davant, ni al darrera, perquè pressent que tot s'ha ensorrat. Però allà, en algun lloc que no sé dir, sempre, sempre hi ha una «llum» que potser només es pot copsar a través de la poesia espiritista que va il·luminar les nostres voltes i carrers i que l'*amu* en Pep de na Maïans ha tractat de desenterrar i reconstruir.

Publicat a Cap Vermell
el 18 de març de 2017

Imatge del famós Congrés Espiritista de Can Patilla (agost 2013) organitzat per la Tertúlia Gabellina i Oriental, co-presidit per l'*amu* Antoni Coix i Gerard Horta, que donà pas a la revolució mundial que culmina amb el llibre de l'*amu* en Pep de na Maïans, editat pel mèdiu Guiscafrè amb la «col·laboració» des de l'ultratomba del fantasma Llull i de la societat secreta Cap Vermell.

Amalia Domingo Soler

18 | MIÉRCOLES, 10 DE MAYO DE 2017

Part forana

Un libro revela el peso que el espiritismo tuvo sobre la sociedad 'gabellina'

- Completa el estudio de la disidencia religiosa y política y constata un movimiento sorprendente
- Será presentado el viernes en el teatro local

Capdepera

T. OBRADOR / B. CAPÓ

El Teatre de Capdepera acogerá este próximo viernes, a las 19 horas, la presentación del libro *L'espiritisme a Capdepera (1868-1936)*, de Josep Terrassa. Además de él intervendrá Pere Fullana, historiador, especialista en ciencias religiosas y profesor de la UIB.

Este revelador estudio pasará a integrar la colección *Menjaments* de Edicions Documenta Balear. A destacar a su vez la implicación activa de la Associació Cap Vermell y el Ajuntament de Capdepera. El prólogo ha sido escrito por Isabel Peñarubia, mientras que el epílogo, Gerard Horta.

Tal y como se promociona en la contraportada, "el espiritismo es una doctrina basada en la creencia de la existencia y de la manifestación de los espíritus, que se

pueden comunicar con los humanos mediante un médium". En esta línea, "partiendo de esta creencia, en la literatura y en la dura vida diaria se desarrolló una moral con un fuerte compromiso humanitario: paz, solidaridad con los desposeídos, justicia, honestidad y compasión por los débiles. La defensa de estos valores los llevó a la lucha política, a reclamar la libertad de culto, a promover una relación igualitaria entre hombres y mujeres, a trabajar para la emancipación económica y la defensa de la sociedad civil. Tradicionalmente, el espiritismo expresó las ansias de renovación espiritual de un sector de las clases populares que unía revolución, espiritualidad y federalismo". En definitiva, la obra "completa el estudio de la disidencia religiosa y política en Capdepera. El espiritismo de Capdepera fue un movimiento social

Imagen histórica del Congreso Espiritista Internacional. 'L'ESPIRITISME A CAPDEPERA'

Portada del libro y solapa sobre el autor. 'L'ESPIRITISME A CAPDEPERA'

sorprendente en Balears y único en la *part forana* de Mallorca. Surgió con una fuerza que, junto con el metodismo, sirvió de referencia para identificar el talante *gabellí* en la isla".

El autor, Josep Terrassa Flaquer (Capdepera, 1952), ha llevado a cabo una considerable labor divulgativa de la cultura local en Cap Vermell (antes revista, ahora digital). Una parte de los artículos se han recopilado en los libros *El Castell de Capdepera* (1985) y *Patrimoni arqueològic del municipi de Capdepera* (1991). En 2013 participó en el libro colectivo *El metodisme a Capdepera*. En *L'espiritisme a Capdepera* los capítulos se titulan: *El sexenni democràtic, L'espiritisme, L'espiritisme gabellí, vuitcentista, Espiritisme i socialisme, L'liurepensament i l'espiritisme en la segona república*.

Publicat a *Diario de Mallorca* el 10 de maig de 2017.

L'espiritisme a Capdepera (1868-1936). Una connexió amb Europa

Josep Terrassa

«A les Balears va ser prou conegut a Menorca, especialment a Maó i Es Castell, on s'obriren centres espiritistes que editaren una revista: La Estrella Polar. A Mallorca era conegut a Palma, però únicament arrelà a Capdepera.»

El proper 12 de maig l'Associació Cap Vermell presentarà al Teatre de Capdepera un llibre sobre l'espiritisme local, del qual som autor. El discurs que expòs a dit treball ha madurat durant anys a partir d'uns interrogants bàsics: Com havia arrelat a Capdepera una creença gairebé desconeguda a Mallorca? I, ¿quins trets socials, econòmics i culturals ho feren possible i, alhora, ens diferenciaven dels altres pobles de l'illa?

L'espiritisme ha format part de la cultura europea. Nat a mitjan segle XIX, es va estendre per França, Alemanya, Anglaterra, Itàlia, Rússia i per la costa mediterrània espanyola, amb una especial incidència a Catalunya, on es va fer molt popular. A les Balears va ser prou conegut a Menorca, especialment a Maó i Es Castell, on s'obriren centres espiritistes que editaren una revista: *La Estrella Polar*. A Mallorca era conegut a Palma, però únicament arrelà a Capdepera.

Capdepera va saber connectar amb la cultura europea més inquieta i innovadora; es podria afirmar que, aleshores, era el poble mallorquí més europeu de tots. La relació es formalitzà per una doble via: la comunitat metodista local (any 1879), que formava part de la Societat Missionera Metodista Anglesa, i l'espiritisme, que xuclava de la cultura francesa via Barcelona.

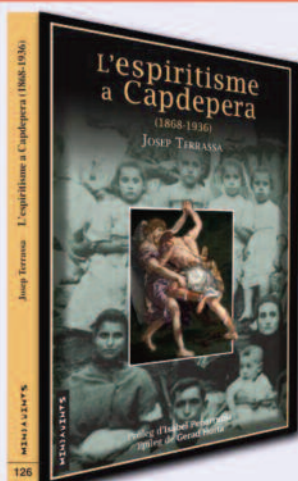
Ben aviat es va comprovar que tot allò que ens acostava a les inquietuds europees ens allunyava de la cultura heretada. Mentre la majoria dels illencs consideraven que la nova societat que s'anava imposant introduïa uns canvis religiosos, ideològics, econòmics i socials gairebé diabòlics, una part dels gabellins els feren seus i canviaren el rumb de les seves vides.

La portada del llibre intenta resumir el que acab d'esmentar. El fons és Capdepera, on apareix un grup de dones i nins descalços fent llata, formaven part de la vetlaria de na Vellea, un dels principals indrets divulga-

Publicat a *Cap Vermell*
el 12 de maig de 2017.

dors de l'espiritisme local. Enmig de la fotografia, un requadre, en el qual es reproduceix l'escena central d'un quadre del pintor francès Eugene Delacroix (1798-1868) que du per títol: *Jacob lluitant contra l'àngel*, una metàfora de la lluita de l'home per alliberar-se del passat que l'assetjava i el mantenia dins la foscor. L'espiritisme era qualche cosa més que una creença; representava la rebel·lió de l'home vers la societat tradicional, un llum d'esperança per a aquells que albiraven un món millor.

L'associació cultural **CAP VERMELL** es complau a convidar-vos

a la presentació del llibre de Josep Terrassa

L'espiritisme a Capdepera (1868-1936)

a càrrec de Patrícia Gabancho, periodista i escriptora, i Pere Fullana,
historiador, especialista en ciències religioses i professor de la UIB;
que tindrà lloc divendres **dia 12 de maig de 2017**

a les 19h al teatre de Capdepera.

Abans, a les 17h, al SEGLE XII, farem un cafè amb Patrícia Gabancho.

218 pàg. PVP 18€,
(el dia de la presentació 15€)

EDICIONS **DOCUMENTA** BALEAR

Text d'obertura de l'acte de presentació

Miquel Llull

Bibliotecari del Golea

Bon vespre,

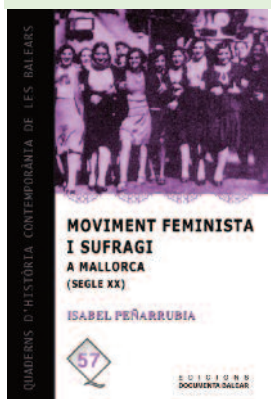
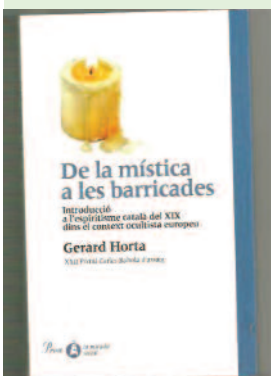
Pens que aquest és un dia gran per Capdepera, perquè avui tancam (sempre provisionalment, és clar) un cercle que des de *Cap Vermell* ens havíem proposat tancar. Amb aquest llibre sobre l'espiritisme s'ha fet una passa més per convertir la llegenda de Capdepera en història, de treure a la llum persones i idees que havien estat amagades durant massa temps, però que malgrat tot formen part de les nostres vides i no només dels *nostrus* records. Per això posam damunt la taula una feina ingent d'alguns *estudiosus* que ens han ajudat a fer de Capdepera un punt lluminós dins la galàxia de la cultura catalana, i a fer tangibles els *nostrus* invisibles, que, malgrat tot, són encara aquí entre *noltrus*.

Ho férem amb els metodistes, també amb els socialistes i ara toca el torn als espiritistes, amb el ben entès que tots ells estan relacionats d'una manera o altra i que formen un conjunt. Un conjunt que és tan sols una part de Capdepera, no tota, evidentment, però sí cal dir que és una part que ha creat un fet diferencial respecte a la resta de Mallorca i ens ha donat una personalitat pròpia, que molts de *noltrus*, malgrat tot, encara continuam admirant i estimant.

Quant als espiritistes, fou, si més no en el meu cas, Gerard Horta que, amb els seus llibres *De la mística a les barricades* i *Cos i revolució*, ens va proporcionar unes eines per tal d'entendre i poder inserir aquesta «religió científica» dins tot l'entramat dissident gabellí.

És per tant just i necessari que li fem un reconeixement de gratitud perquè ell no ha pogut ser aquí avui, però va participar a la Tertúlia Gabellina i Oriental del mes d'agost del 2013 en què es va decidir tirar endavant aquest llibre que avui presentam. A més, també n'ha escrit l'epíleg. Gràcies Gerard.

També ens cal un agraïment a Bel Peñarrubia, no només pel pròleg que ha escrit, sinó per tota la tasca que ha fet com a historiadora, en la qual ens ha mostrat el funcionament del caciquisme, la lluita dels mallorquins davant el centralisme i la seva corrupció i el naixement i auge del primer feminisme mallorquí, en el qual Capdepera hi tengué un paper destacat.

En primer lloc parlarà l'autor, Josep Terrassa, l'*amu* en Pep de na Marians, que, com ja vaig dir no fa molt, és el pioner en l'estudi i divulgació de moltes de les coses primeres relacionades amb la història de Capdepera. No podem dir que aquest sigui el seu primer llibre, però potser sí podem dir que és el primer que no ha sortit prèviament a les pàgines de la revista *Cap Vermell*.

I precisament des de *Cap Vermell* Josep Terrassa ha anat teixint una visió que, des de la distància de 1980, ens comença a semblar una visió global. Perquè l'*amu* en Pep ha tocat gairebé tots els temes relacionats amb Capdepera i ens ha incitat, si més no a mi, a endinsar-nos dins el misteri gabellí, que moltes vegades ens du de sorpresa en sorpresa. I és que la mescla de Capdepera i de Josep Terrassa és una mescla explosiva que fa esclatar guspires d'emoció i d'esperança dins els *nostrus* cors i ens encomana la necessitat de saber-ne més. Així que, ja ho saps, Pep, sembla que la feina encara no s'ha acabat...

A més de l'autor, avui també ens parlarà Pere Fullana, que ja va col·laborar en el llibre sobre el metodisme i va venir a la seva presentació, perquè, a més d'antic futbolista i director de la revista *Lluc*, és, entre altres coses, el gran estudiós de les qüestions religioses i autor de l'imprescindible llibre *El moviment catòlic a Mallorca*, que ens ha posat al dia de la situació política, social i religiosa mallorquina de l'època en què a Capdepera floriren els metodistes i els espiritistes. Per tant, ningú millor que ell per explicar-nos com varen rebre aquestes dissidències des del poder i des de la majoria catòlica que controlava les institucions i la política mallorquina.

I, a més, esper que em perdoni, avui és un bon dia per dir-li que esperam amb delit que faci un estudi sobre el catolicisme a Capdepera, amb la figura central de Pere Antoni Melis Massanet, prevere catòlic, integrista impenitent, escriptor, amic i no tan amic de mossèn Alcover, pel qual, aquest darrer era massa moderat, i tots sabeu com les gastava l'apòstol de la llengua catalana quan es tractava de defensar la fe catòlica!!!!

Així que, Pere, també hi ha feina per tu!!!

I gràcies per ser aquí amb *noltrus*.

A continuació llegirem un text de Patrícia Gabancho, la qual havia de venir expressament des de Barcelona per una d'aquelles casualitats gabellines que mai no deixen de sorprendre'ns. Un dia del darrer febrer vaig cridar per telèfon a Gerard Horta per parlar de qüestions relacionades amb la correcció del seu epíleg. Tot just començar a parlar em va dir: «Ara mateix se n'acaba d'anar Patrícia Gabancho que m'ha portat el seu llibre sobre Amalia Domingo Soler». No cal dir que vaig quedar de pedra i immediatament després d'acabar la conversa amb Gerard vaig comprar el llibre i me'l vaig llegir gairebé d'una tirada. Perquè Amalia Domingo és un dels *nostrus* mites espiritistes, una escriptora que va deixar empremta

a Capdepera i de la qual tenc un llibre rescatat de les urpes de la guerra civil i les seves persecucions, un llibre, *Memorias de un espíritu*, que era de la meva repadrina Francisca Rigus.

A més, Patrícia Gabancho ha estat aquests darrers anys una escriptora molt important per a entendre l'evolució de la societat catalana contemporània i també per a entendre això que ella en diu «el retorn dels catalans», els quals havíem estat desapareguts durant massa temps.

Però, per desgràcia, Patrícia no ha pogut venir per qüestions no previstes i per això llegirem aquest text que ens ha enviat. Gràcies Patrícia i fins aviat.

Finalment, l'autor, Josep Terrassa clourà l'acte amb els agraïments pertinents i, potser, algunes reflexions finals.

I ja per acabar el meu petit parlament de presentació de l'acte, permeteu-me llegir un fragment de *Les noces del cel i l'infern* del gran poeta, pintor i visionari anglès William Blake, en versió catalana de Segimon Serrallonga:

«Els Poetes antics animaren totes les coses sensibles amb Déus o bé Genis, denominant-les amb els noms i revestint-les amb els atributs propis dels boscos, dels rius, de les muntanyes, dels llacs, de les ciutats, de les nacions i de tot allò que podien percebre llurs dilatats i nombrosos sentits.

I en especial s'aplicaren a l'estudi del geni de cada ciutat i comarca, subordinant-lo a la seva divinitat mental.

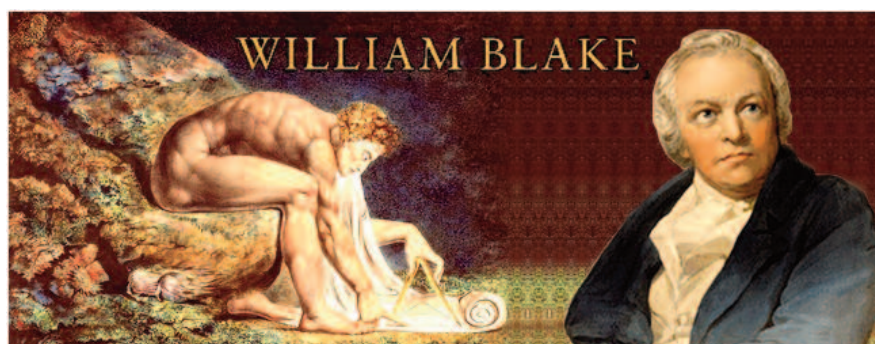
Fins que hi hagué un sistema format, del qual uns quants tragueren profit i esclavitzaren el poble senzill fent per manera que les divinitats mentals esdevinguessin reals o separades de llurs objectes: així va començar el Sacerdoci.

Traient les formes del culte de contes poètics.

I al capdavant proclamaren que els Déus havien ordenat tal mena de coses.

Els homes oblidaren així que les divinitats resideixen Totes en el cor de l'home.»

William Blake, *Les noces del cel i de l'infern*, p. 53.

Sobre el llibre *L'espiritisme a Capdepera*

Patricia Gabancho

Arran de la publicació de la biografia que he escrit de la difusora de l'espiritisme Amalia Domingo Soler, molta gent em pregunta si crec en l'espiritisme. La resposta és que no. Però això no vol dir que no respecti infinitament la inquietud que està darrera de l'espiritisme. Diguem que els humans ens anem fent les mateixes preguntes, que sovint no contesten prou ni la ciència, ni l'acadèmia, ni la religió, i que busquem les respostes en aquell corrent que està de moda en cada moment. L'espiritisme era la doctrina popular i d'àmplia difusió al segle XIX. I el que és interessant és que aquesta pràctica democràtica, popular i oberta, constituïa una mena de religió laica per a les classes populars. L'espiritisme no té temple, ni sacerdot ni jerarquia, però respecta la figura de Jesús i dona a la vida humana un sentit de transcendència.

Establert això, hem d'anar al context del segle XIX i a una Espanya obscurantista, clerical, autoritària. Quan diem clerical volem dir que el pes de l'Església sobre la gent era absolut i abassegador. No es movia un fil que no ho autoritzés el capellà o el bisbe. L'espiritisme era absolutament contrari a tot això i, tant Amalia Domingo com altres propagandistes, van desenvolupar una àrdua tasca de lliurepensament i anticlericalisme. Per exemple, lluitant per les escoles laiques a l'abast del poble, o pels enterraments laics en els cementiris convencionals. Això era d'una gosadia sense precedents. La «guerra» entre espiritistes i capellans va ser llarga, desigual i duríssima. Però de la mateixa manera que els espiritistes volien un món millor –molt dins de la tradició de l'anarquisme primerenc–, més just, i una fraternitat universal, volien la llibertat de decidir què fer amb la pròpia vida, amb la pròpia ànima.

Bé: anem ara al llibre que ens ocupa, que és formidable. Ho és perquè és capaç de posar dempeus el petit univers d'un poble petit on aquestes tensions que dic devien ser fortíssimes. No és el mateix Barcelona que Capdepera. Josep Terrassa fa una feina ingent remenant arxius per situar cada persona en el seu entorn, per passar llista. Per establir un per un qui era cada espiritista i quin era el seu context, de manera que no està fent una llista de noms sinó que està posant costat per costat un seguit de vides,

d'inquietuds, de problemes, de lluites. Amb una peculiaritat, que m'ha sorprès, i és que relaciona el món espiritista amb el món del protestantisme, un lligam que jo no he trobat a Barcelona, o que no he trobat en l'entorn d'Amalia Domingo, però que és lògic i coherent. Estem parlant de dissidències. El llibre té una precisió de detalls aclaparadora, és una escena coral de múltiples experiències, que no exclouen, és clar que no, la repressió. I que, no cal dir-ho, s'estén més enllà de Capdepera, tot i que no hi ha dubte que aquesta població hi va tenir una incidència notable.

Josep Terrassa parlarà molt millor que jo del seu llibre, que recomano amb tot el caliu, perquè és tan exhaustiu que poca cosa més s'hi pot afegir. A més a més, la successió d'experiències concretes el fa molt divertit de llegir. Un cas, i un altre cas, i el cas de més enllà: estem passejant pel passat de Capdepera gairebé família a família. I hauríem de ser capaços d'entendre com, en un poble petit de Mallorca, l'espiritisme pren amb tanta força com per deixar una petja profunda. Què ho fa? Que és una doctrina encomanadissa, que dóna consol, que contesta preguntes, que va més enllà de la fèrria mà d'una Església anquilosada i dictatorial. L'espiritisme, insisteixo, era llibertat. I Capdepera volia llibertat.

El llibre acaba el 1936. La guerra ho capgira tot i el franquisme tot ho arrasa. Només assenyalo un detall. Gerard Horta, l'antropòleg que millor ha estudiat l'espiritisme popular i que tanca aquest llibre, em va dir una cosa terrible: que l'hegemonia marxista en els estudis històrics fa unes dècades va comportar que la memòria de l'espiritisme popular s'esvaís. Els obrers només se'ls havia de veure des de la perspectiva de la lluita de classes. No podien tenir vida espiritual. Doncs és bo que llibres com aquest de Josep Terrassa restitueixin una memòria que, n'estic segura, ha sobreviscut en moltes famílies.

Res més, excuseu la meua absència i us prometo que, quan pugui, vindré a Capdepera només que per respirar aquest aire de llibertat que res ni ningú no podrà mai esborrar.

Carme Mut llegeix el text de Patrícia Gabancho.

CRÒNICA DE LA PRESENTACIÓ

Capdepera i l'espiritisme

Cap Vermell

Diuen que una imatge val més que mil paraules, i nosaltres ja us n'hem oferit un caramull, d'imatges sobre l'acte de presentació del llibre *L'espiritisme a Capdepera*, que va tenir lloc el passat divendres dia 13 en el Teatre Municipal. Imatges que a la vegada recullen les paraules que es varen poder escoltar i que per tant fan gairebé innecessàries les nostres explicacions.

En tot cas, no podem deixar d'expressar la nostra satisfacció davant un acte

que va assolir un nivell intel·lectual de primer ordre i d'haver-hi col·laborat, davant un públic que pràcticament va omplir el Teatre Municipal. Aquesta obra és la que fa 23 de la sèrie «Cap Vermell» i no fa més que consolidar una trajectòria editorial que converteix cada passa que dona en una pedra cantonera de l'edifici de la cultura d'aquest poble.

Sí, estam contents, i en aquesta ocasió ho estam molt especialment per ser qui és l'autor d'aquest magnífic treball d'investigació sobre l'espiritisme a Capdepera. Ja ho sabeu, es tracta d'en Pep Terrassa, l'investigador infatigable, el treballador constant i insistent en la feina d'exhumació del passat gabellí. A més, en Pep és el president de la nostra associació i duu a l'esquena un bagatge de servei a la cultura local que ja fa dècades que es perllonga i que no es podria pagar amb doblers. I, sobre tot, en Pep és l'amic entranyable, un exemple a seguir, en tant que persona amb que ens marca un camí de servei al poble sense cap més compensació que el reconeixement que, això sí, rebem amb escreix dels nostres conciutadans.

L'espiritisme a Capdepera ve a tancar —o no— una trilogia que inicialment no mirava tan enfora. Tot va començar amb *El metodisme a Capdepera* (obra en la qual també participà el mateix Pep Terrassa). Va seguir, després «*La idea és infinita*». *El socialisme a Capdepera*, de Miquel Llull. I ara ens acaba d'arribar aquesta tercera entrega, que posa el nostre poble en llocs capdavanters d'arreu de les Illes Balears, pel que fa a treballs d'investigació local. Treballs rigorosos, obres de recerca darrere les quals hi ha hores,

mesos i anys de feina, tot cercant les petjades que deixaren impreses unes quantes generacions de gabellins.

De tot plegat s'infereix que Capdepera va ser, en molts d'aspectes, un cas especial, gairebé una raresa, en la Mallorca dels segle XIX i fins a començament del XX, abans que la guerra civil no estroncàs els somnis i les il·lusions de tanta gent que, tant en el que es coneix com a Sexenni Democràtic com durant la Segona República, va voler creure que era possible avançar cap a la total emancipació política i social de les persones. Capdepera, segurament més que cap altre poble de l'illa, va ser permeable als corrents intel·lectuals, religiosos i polítics que, especialment a través de Catalunya, arribaren a Mallorca i que varen oferir glopades d'aire fresc a una societat que duia tant de temps sota el jou del caciquisme.

Tant la presentació d'en Miquel Llull com les intervencions del mateix autor, en Pep Terrassa, i de l'historiador Pere Fullana van assolir una volada i un rigor admirables. Aspectes, aquests, que els oradors varen saber compatibilitzar amb un discurs de caràcter divulgatiu i pedagògic, proper i intel·ligible. No hi mancaren les paraules de l'absent Patrícia Gabancho, que va fer arribar per a l'ocasió i que foren llegides per Carme Mut; la prestigiosa escriptora catalana havia compromès la seva presència en aquest acte però, malauradament, una indisposició la va retenir a Barcelona. Al final havia passat més d'una hora i mitja i gairebé no ens n'havíem adonat.

Quan sortírem al vestíbul del Teatre a fer una copa de cava érem ben conscients d'haver estat testimonis d'uns moments excepcionals, d'aquells que enalteixen la societat gabellina i la dignifiquen.

Publicat a *Cap Vermell*
el 13 de maig de 2017.

Espiritistes d'ahir i esperits d'avui

La revista *Cap Vermell*, *Documenta Balear* i *Palma XXI* ens han convidat aquesta setmana a fer un passeig pel passat. Ens realitat ens han proposat visitar el passat en un globus aerostàtic que permet observar la realitat amb perspectiva i alçada de mires.

Ahir vespre, a Capdepera, presentarem un llibre força interessant titulat *L'espiritisme a Capdepera* (*Documenta Balear* 2017), del que n'és autor l'historiador Josep Terrassa. Es tracta d'una publicació que encaixa en una constel·lació de recerques sobre les singularitats gabellines contemporànies, elaborades en els cellers on es manufacturen els beuratges més gustosos. Si teniu curiositat entrau a la historiografia gabellina recent i hi trobareu un grux notable de monografies fetes amb aquell mateix ofici dels obradors de palma tradicionals. La presència de republicans, metodistes (protestants), espiritistes, sindicalistes i cooperativistes és notable i persistent a Capdepera des del 1868 fins a la Guerra Civil. De tots aquests col·lectius el menys conegut i el més difícil d'historiar era la comunitat espiritista. Després de decennis d'estudi, Pep Terrassa ens ha regalat una primera obra explicativa que permet entendre aquest fenomen fet d'intangibles i expressió d'un teixit de microdissidències personals i socials.

Pere Fullana
Historiador

«Una didàctica a mig camí entre la constatació i l'acusació comença per reconstruir la biografia de la pròpia ciutat»

Per altra banda, l'Associació *Palma XXI*, en col·laboració amb *Iniciatives XXI*, ha presentat, també aquesta setmana, l'obra *Palma la ciutat envaïda. La biografia de Ciutat. Primera part*. El llibre contempla els resultats finals d'un treball col·lectiu, guiat per experts. Palma apareix com un ésser viu, amb símptomes evidents d'estar patint les conseqüències de l'envaïment. La salut pública urbana i la salut dels residents manifesta un estat d'estrès preocupant i notable. La ciutat tal i com havia estat concebuda els darrers cent anys està sobrepasada. Els trastorns actuals adquireixen naturaleses diverses, de tal manera que molts urbanistes, geògrafs i analistes es veuen obligats a sortir en defensa d'un ideal de ciutat i a repensar sobre allò que està passant, sense defugir el compromís de cercar aquells consensos que tota societat que aspira a ser adulta necessita aconseguir. Una forma de fer pedagogia sobre aquest fenomen, una didàctica a mig camí entre la constatació i l'acusació, comença per reconstruir la biografia de la pròpia ciutat. La història de Palma es pot relatar des de molts punts de vista i en aquest cas, *Palma XXI* ha cercat el relat consensuat i arranca amb la convenció de no incórrer en tòpics, i a no deixar-se arrossegat ni per emocions ni per historicismes.

Publicat a *Última Hora*
el 13 de maig de 2017.

LO QUE USTED ME DIGA

Texto: ASSUMPTA BASSA ♦ Ilustración: BIBI

Josep Terrassa | Historiador

«En Capdepera suceden cosas que no pasan en otros lugares»

Hace más de tres décadas que investiga y siente curiosidad por la historia de su pueblo. Es colaborador de la revista digital *Cap Vermell*, donde publica sus trabajos de investigación. Josep Terrassa (Capdepera, 1952), maestro de profesión, ahora jubilado, puede dedicar más tiempo a su pasión: buscar en los archivos para desvelar detalles del pasado que marcaron la forma de ser y el sentir de sus ciudadanos. Ha escrito sobre el metodismo y, ahora, su último trabajo, habla del espiritismo, un estudio de la disidencia religiosa y política en Capdepera.

Su pueblo bien se merece una investigación...

—Me encanta la historia y ahora que estoy jubilado puedo dedicarle más tiempo. Soy miembro de la Associació Cultural Cap Vermell desde hace décadas y colaboro con la revista digital donde van apareciendo los resultados de mis investigaciones. En Capdepera pasan cosas que no suceden en otros lugares: espiritismo, metodismo, parcelación de la tierra que se avan-

za a los otros pueblos... El último libro abarca la historia desde

1868 hasta la guerra civil.

¿Qué es lo que llama más la atención de la sociedad gabelleña?

—Se instalaron diferentes filosofías. Hubo el metodismo, que primero llegó a Campos y luego se trasladó a Capdepera. Luego el espiritismo que, en realidad, solo arraigó en nuestro pueblo. Hubo revistas en Palma en 1881 pero al tercer número cerraron.

¿Como marcaron el futuro de la localidad estas diferentes filosofías?

—Eran movimientos que tenían que ver con la política y, en este sentido, dieron fuerza a la izquierda local pero ésta no es de origen sindical sino cultural.

¿Cual será su próximo estudio?

—Me queda pendiente investigar el lado económico. En este sentido mi intención es buscar todo lo relativo a la obra de la palma como motor económico de Capdepera.

entrevista

Por
LLORENÇ CAPELLA

**Josep Terrassa,
el pueblo de los
espíritus**

Transmite cordialidad, entusiasmo. Y si reflexiona sobre el espiritismo, se paran los relojes. Josep Terrassa (Capdepera, 1952) se graduó en Magisterio (Escuela Normal, 1975). Colaborador habitual de la revista gubellina "Cap Vermell" con trabajos de investigación histórica sobre la comarca, ha publicado "L'espiritisme a Capdepera, 1868-1936" (Edicions Documenta Balear, 2017).

Foto: TERESA AYUGA

*«Los mediums
son gente
especial, muy
discreta»*

Josep Terrassa

Josep Terrassa ha publicado 'L'espiritisme a Capdepera, 1868-1936'.

e pregunto cuál es el primer espiritista gabellí que ha documentado. Me responde:

— Mateu Sirer Fiol, un albañil. En 1878 viajó a Menorca para trabajar en las obras de fortificación de la Mola y pudo contactar con grupos espiritistas. En Maó y en El Castell ya había centros relativamente importantes. De hecho, los menorquines, estuvieron representados en el Primer Congreso Internacional Espiritista de 1888.

Que se celebró en Barcelona.

— Así es. La principal conexión espiritista de Capdepera siempre ha sido con Barcelona.

Mateu Sirer ¿regresó a Capdepera?

— Por supuesto. ¡Para hacer proselitismo...! Sus hermanos se interesaron inmediatamente por la nueva doctrina. Y también uno de sus primos, Lluçà Sirer Melis, que había sido uno de los primeros concejales republicanos del pueblo. Los Sirer eran todos republicanos. En 1893, dos de los hermanos, Mateu y Gabriel, se personaron, junto con los metodistas del pueblo, ante el notario de Artà. Firmaron la Renuncia.

¿La Renuncia...?

— Un documento en el que se declaraban no católicos y manifestaban su deseo de ser enterrados civilmente. Aunque no sé si sirvió de mucho.

¿Qué insinúa...?

— Que Mateu Sirer, en 1923, recibió sepultura en el cementerio católico. La viuda pasó por alto su última voluntad.

Para que se fie uno de quien más quiere.

— Así es. Y lo cierto es que no acabo de entender por qué lo hizo. En Capdepera convivieron armónicamente distintas filosofías de vida.

« EN CAPDEPERA CONVIVIERON ARMÓNICAMENTE DISTINTAS FILOSOFÍAS DE VIDA »

¡Fue un caso único en Mallorca! Incluso había una cierta relajación de las costumbres... Durante la celebración del carnaval de 1889, el vicario del pueblo, Gabriel Artigues, escribió al obispo de Mallorca, Jacint Maria Cervera, para comunicarle que *"aquests dies, les dones ladrines i casades, després de moure una balsa infernal durant tot el dia, han sortit de nit, fins a les nou o les deu o més tard, cantant juntament amb els homes, sense llum al carrer, cosa que no pot ser més escandalosa"*.

— Le cuento una anécdota: A finales del siglo XIX, Francesca Mercant, de Valldemossa, se casó con un gabellí y se vino a vivir a Capdepera. Fue motivo más que suficiente para que sus padres la desheredaran. Y en Valldemossa, cuando iba de visita, los que habían sido sus vecinos evitaban saludarla.

Se ha referido a la conexión espiritista entre Barcelona y Capdepera...

— Existía como algo normal. Por cercanía geográfica, por compartir la misma lengua, por comercio... A mediados del siglo XIX la agricultura, en Capdepera, ya era deficiente. Y a partir de 1860 se empezó a exportar la obra de palma. ¿A dónde? A Barcelona. Como la langosta. Barcelona ya era una ciudad industrializada, con unas clases medias-altas que gozaban de un gran poder adquisitivo. Por otra parte, hay una gran diferencia entre la incidencia social del espiritismo en grandes ciudades del mismo Estado como Madrid y Barcelona.

¿Y...?

— En Madrid sumó adeptos entre las clases acomodadas o altas. En Barcelona, en cambio, entre las capas populares. La espiritista Amalia Domingo, que dirigió el semanario *La luz del porvenir*, vivía en Gràcia. Patricia Gabancho, que ha escrito su biografía, afirma que Gràcia y Capdepera son tierra de acogida en buena parte por su liberalidad. A principios de los años treinta del siglo pasado ¿dónde se refugiaban los alemanes que huían de Hitler...? ¡En Capdepera! Y también los mallorquines que se rebelaban contra la mojigatería que condicionaba las costumbres en Mallorca. Los de Sineu, los de Lloseta...

De acuerdo. Pero ¿cómo se forma este carácter libre, exento de prejuicios?

— Probablemente por rechazo de lo que era Artà, un pueblo de grandes terratenientes y muy conservador. Capdepera se independizó de Artà a mediados del siglo XIX. Y en cada casa había un republicano. La UOB también tuvo una importancia decisiva.

¿La Unión Obrera Balear...?

— La misma. La UOB empezó a extenderse por la Isla en torno a 1833. Uno de sus fundadores, Félix Mateu Domeray, colaboraba en *El Espiritista*, una revista que se publicó en Palma a partir de abril de 1881. Y Félix Mateu Domeray hizo amistad con un gabellí, Nicolau Sancho Gili, cuyo hermano, Antoni, era pastor metodista. Los espiritistas y los metodistas, en Capdepera, compartían el anticlericalismo y la defensa de las libertades civiles y de un mundo más igualitario. ¿Que Dios hizo a Eva a partir de una costilla de Adán...? Pues, para los espiritistas, hombre y mujer son una misma cosa. Y eso se notaba en las relaciones familiares. Todos en casa eran iguales en derechos y obligaciones.

¿Por qué no eran metodistas?

— ¿Los espiritistas?

Claro. Si compartían tantos puntos de vista...

— Era imposible. Los metodistas actuaban de acuerdo con unas reglas. Y los espiritistas, en cambio, no aceptaban otra regla que no fuera la propia conciencia. Predican el amor al prójimo, son solidarios.

Habían con los espíritus...

— Y los católicos con sus santos. A mí también me parecía una extravagancia hasta que me dije que lo sobrenatural incide en todas las religiones. Para los espiritistas Dios es un valor absoluto. Es la expresión de la

>>

>>

justicia, de la bondad... No es dictador, señor de la vida y de la muerte.

¿Y quién manda sobre la muerte?

— Nadie. Para los espiritistas es un puro trámite. El espíritu continúa vivo y se reencarnará. Quien en la vida anterior ha sido un dechado de virtudes habrá contribuido a mejorar la raza humana.

Usted habrá conocido algún médium.

— A Antoni Domínguez, que había sido discípulo de Gori Jaume, un personaje mesiánico que pasó los últimos años de su vida en Capdepera. Jaume era de Lluçmajor y se definía como filósofo. Domínguez iniciaba las sesiones de espiritismo con la oración que él le enseñó.

¿La ha memorizado?

— El principio únicamente.

Dígame.

— *"Pare d'amor i justícia, dau-me llum i justícia pel progrés universal, Qui és Déu? Un ser visible, com ho podem veure, complint el Lema del pare. Quin és el Lema? Amor, pau, caritat, bondat, misericòrdia i justícia: tot en grau infinit".*

¿Y la cosa funcionaba?

— Algún que otro asistente con los

Josep Terrassa ha documentado a varios espiritistas 'gabelis', el primero de ellos Mateu Sirer Flot, un albañil que vivió a finales del siglo XIX.

que hace años pude hablar dijeron que sí. Al fin y al cabo uno cree en lo que está dispuesto a creer. ¿El Papa Francisco no acaba de proclamar santos a Jacinto y María, los pastorcitos que vieron a la Virgen en Fátima...? Pues ellos, los médiums, se comunicaban con los espíritus. Preferentemente a través del de una persona a la que habían querido mucho.

¿Antoni Domínguez...?

— Lo hacía con su padre, Enric Domínguez, a quien los militares fusilaron, en 1937, por haber presidido la Societat de Lluçadors. El médium entraba en estado de shock, se le cambiaba la voz y asumía tics y gestos de la persona que le hablaba desde el más allá. Entonces, el médium, le preguntaba por aquello que inquietaba a los asistentes a la ceremonia. Qué ha sido de Fulano de Tal, que si el padre o a la madre de éste otro está bien... Normalmente los que participaban en la sesión eran gente conocida. Pero no siempre. A una de las sesiones de Domínguez asistió uno de los pilotos alemanes que bombardearon Guernica. Imagínese con quién quería comunicarse...!

¿Con varios miles de muertos?

— Es posible. Aunque nunca lo supe.

Los médiums son gente especial, muy discreta. Se pasan el día en contacto con los espíritus. Y éstos se les revelan a través de una sombra, del rumor de las hojas, de una puerta entreabierta... Los espíritus son un roce, un golpe en una pared. Los espiritistas son racionalistas. Pero hay una parte, en ellos, que se escapa de toda lógica. Gori Jaume afirmaba que los espíritus habitaban en Venus. Un día, labrando, el arado volteó un pedregón y en la parte visible, antes oculta, vio escrita la palabra filósofo. Entonces supo que aquello era un mensaje de ellos. A partir de entonces se definió como filósofo.

No deja de ser cómico.

— Desde nuestro punto de vista, tal vez. Pero los espiritistas lo veían de otra manera. De hecho, Gori Jaume se ganó justa fama de hombre sabio y solidario. Vendió sus propiedades y repartió el dinero entre los necesitados. Los espiritistas fueron republicanos, luego anarquistas o socialistas. ¿Adivina por qué...?

Dígame.

— Porque al margen de sus ritos o creencias, siempre fueron de la mano de aquellas doctrinas políticas que se asociaban a la libertad, al respeto a las personas, al progreso...

Apuntes del natural

Todo empezó en 1848

Todo empezó en 1848, en el dormitorio de las hijas de John Fox, un pastor metodista de Hydeaville. Las pequeñas, Margarette y Catherine, olan, en plena noche, voces, pasos, golpes. Más adelante, sus padres también los oyeron. Era cosa de espíritus. Casualmente, Catherine, con un chasquido de los dedos, pudo contactar con ellos. El suceso irrumpió en el campo de lo insólito, luego en el de la razón. El francés Allan Kardec -seudónimo del pedagogo Hippolyte Léon Denizard Rivail- sistematizó la filosofía espiritista. Sus libros llegaron a Barcelona a través de una librería francesa, situada en la Plaça Reial. Fue en 1861. La ciudad se hallaba en un

momento de desarrollo industrial espectacular y concentraba en sus suburbios un obrerismo sensible a nuevas ideas e ideologías. En Gràcia lideró el espiritismo Amalia Domingo; en Santa, Nicasí Uncetti. En 1888, coincidiendo con la Exposición Universal de Barcelona, la ciudad acogió el

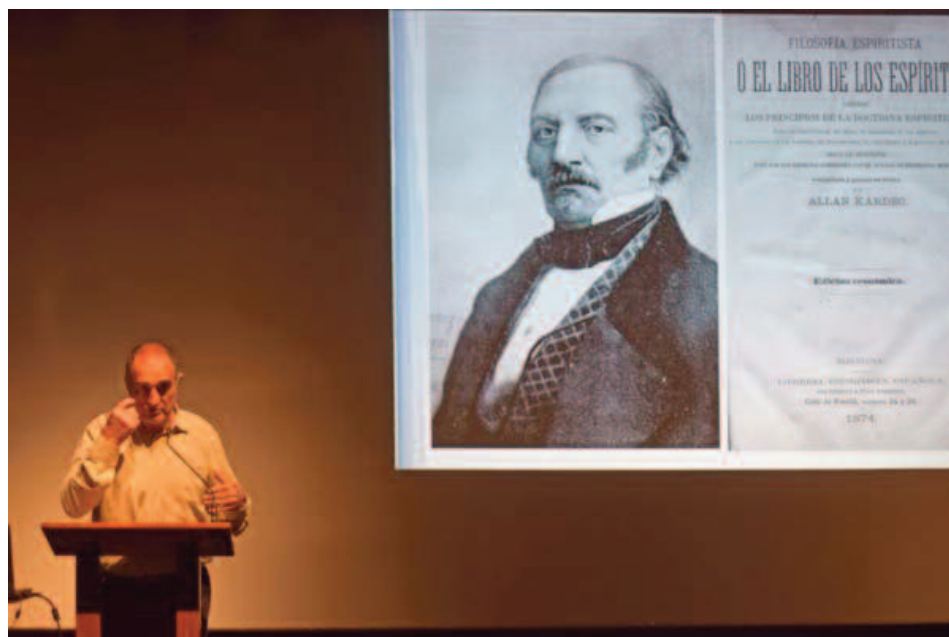
Primer Congreso Espiritista Internacional. Casi medio siglo después, en 1934, se celebraría el quinto, cuya inauguración estuvo presidida por el alcalde, el republicano Carles Pi i Sunyer. ¿Había alcanzado, el espiritismo, prestigio? Al menos peso social. Los valores morales que defendía eran, a grandes rasgos, los mismos que la izquierda llevaba en sus programas. Apostaban por la dignidad salarial, la enseñanza gratuita y mixta, la igualdad de sexos, una vida no sometida al yugo de los patronos. Otra cosa son sus ritos. En Capdepera, según cuenta Josep Terrassa, los vecinos se reunían para hablar con los espíritus en habitaciones pequeñas, casi a oscuras, únicamente iluminados por la luz de una candelabro.

10 | Br. 2016 | 27 MARÇ 2017

Publicat a *Brisas* el 27 de maig de 2017.

CONVERSA AMB JOSEP TERRASSA
L'espiritisme gabellí ha sortit de les catacumbes

Cap Vermell

Aquestes darreres setmanes s'ha parlat molt de l'espiritisme, però cal explicar què era i què significava. Ciència? Religió? Revolta social?

L'espiritisme creu en la possibilitat d'entrar en contacte amb els esperits; és una creença d'arrel cristiana. Creu que la persona està formada de cos i esperit. Aquest es diferencia de l'ànima cristiana en el fet de reencarnar-se i per tant pot perfeccionar-se amb successives encarnacions.

Una religió és una doctrina que necessita d'una organització (temples, sacerdots, seminaris i associacions que li fan costat). L'espiritisme és una aposta personal que, conscientment, prescindeix de suport institucional.

L'espiritisme neix a mitjan segle XIX, una època en què la ciència prenia embranzida. Creu que l'home s'ha de regir per les evidències. De fet, la comunicació amb els esperits volia ser una demostració, una prova de la seva existència. L'espiritisme vol ser una creença racionalista.

A Mallorca es pot dir que l'espiritisme només arrelà a Capdepera. Per què Capdepera estava en disposició d'acollir no una, sinó dues dissidències religioses: metodisme i espiritisme?

La dissidència religiosa no era possible sense haver passat per una etapa

prèvia: el lliurepensament; una ideologia segons la qual cadascú ha de cercar el seu propi camí, sense intermediaris. Per tant, era anticlerical i amb una ferma aposta per la societat civil de base republicana.

Quan el gener de 1874 un cop d'estat militar acabà amb el Sexenni Democràtic i la I República, els lliurepensadors locals seguiren endavant i es toparen, l'any 1878, amb el metodisme i l'espiritisme i s'hi apuntaren. Les elits polítiques i religioses locals no pogueren fer-los desaparèixer, cosa que sí passà als altres pobles illencs on intentaren arrelar.

El comerç de l'obra de pauma, els nombrosos nouvinguts i l'interès per les novetats culturals a un poble amb un destacat nivell d'alfabetització va crear una societat oberta, dinàmica i moderna.

Qualque vegada has dit que Capdepera estava més connectada a Europa que la resta de l'illa. Quina explicació li trobes?

L'aposta per una societat civil i l'autonomia personal eren unes idees defensades pels republicans i procedien dels països europeus més avançats. El metodisme procedia d'Anglaterra; l'espiritisme com a creença i proposta política i social venia de França via Barcelona. A tot això cal afegir-hi unes relacions comercials amb el sud de França. Antoni Vaquer *de S'Heretat*, gerent de La Palmera, llegia premsa francesa. A Mallorca hi havia pocs pobles que mantenien relacions comercials amb països europeus i, a diferència de Capdepera, no permeteren que arrelassin creences i ideologies desconegudes.

Fou l'espiritisme gabellí un dels resultats d'aquesta connexió?

Evidentment. Una part dels gabellins era gent dinàmica i oberta a noves inquietuds, cosa que facilità múltiples connexions amb l'exterior.

Un fet que resulta molt cridaner és la intervenció de les dones en la vida pública gabellina. Trobes que l'espiritisme té res a veure amb aquest fet?

Amb el lliurepensament, la dona passà a ser la companya de l'home amb el qual, normalment, compartia creença i ideologia. A l'hora de formar una família la qüestió ideològica pesava molt; els lliurepensadors cercaven dones que acceptassin les seves creences i sobre aquesta base de respecte i tolerància sorgí un nou tipus de relació matrimonial. L'espiritisme formava part del nostre lliurepensament, juntament amb els republicans, metodistes i, més recentment, els socialistes. Fins ja entrat el segle XX, dins el socialisme, la dona gabellina no va tenir vida pública. La via de penetració del feminisme local va ser, segurament, la revista espiritista *La Luz del Porvenir*, que dirigia Amalia Domingo Soler, i en la qual va escriure, per exemple, Emilia Pardo Bazán.

L'espiritisme es relaciona políticament amb el republicanisme i després amb el socialisme; ens podries contar aquesta evolució?

El republicanisme gabellí va aparèixer públicament a les eleccions municipals del mes de desembre de 1868. El socialisme no arrelarà fins al març de 1910. En el segle XIX els obrers creien en la redempció obrera; necessitaven prohoms, societats i gent benefactora que els tragués de la misèria. En el segle XX ja són conscients que ningú els resoldrà els problemes i, aleshores, les seves organitzacions es van transformant, lentament, en eines de combat. En el segle XIX la pobresa era assumida com a natural i l'objectiu era pal·liar-la creant mutualitats i altres institucions; en el segle XX era un tema polític, un problema social que únicament es podia resoldre des del poder.

Això ens duu a pensar que a Catalunya l'espiritisme estava més acostat a tot el món llibertari i aquest fet seria una diferència respecte a Capdepera. Malgrat tot, la connexió Capdepera-Barcelona és clara, via Amalia Domingo Soler. Què ens en pots dir?

N'Amalia no es va preocupar mai per les qüestions polítiques; per tant, el món llibertari no va tenir cabuda en els seus articles i llibres. Els espiritistes eren autodidactes i lliurepensadors, per la qual cosa la diversitat de l'espiritisme és enorme.

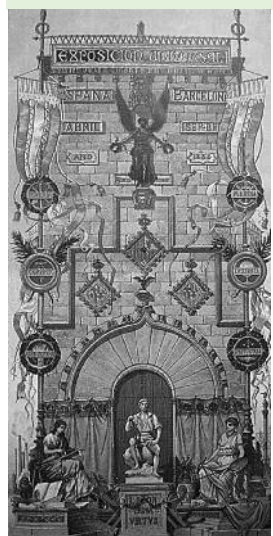
N'Amalia, des de l'any 1876, residia a Gràcia, un poble al costat de Barcelona; entre 1850 i 1900, és a dir, amb 50 anys, va passar de tenir 16.000 habitants a tenir-ne 60.000, gràcies a la industrialització de Barcelona. Capdepera, en el mateix període, va passar de 1.500 a 3.000 habitants, a causa, en bona mesura, del comerç amb Barcelona. Ambdós pobles varen créixer a l'ombra de Barcelona però seguint camins diferents.

Una de les coses que has anat dient aquestes darreres setmanes és que els espiritistes gabellins no eren gent «rara», sinó que, al contrari, eren molt «normals». Podries fer un petit repàs dels noms i circumstàncies d'aquestes persones?

Allò que varen fer rars els espiritistes foren les dures campanyes en contra seva i la desinformació interessada.

A l'actualitat sembla que tot això de l'espiritisme s'hagi perdut i fa la sensació que poca gent en vol parlar. És per desconeixement o per altres qüestions? En aquest darrer cas, quins són aquests motius del silenci quasi absolut quant a l'espiritisme gabellí fins ara, en què ha sortit el teu llibre?

L'espiritisme és el fruit d'una època, d'una revolta popular en contra del clericalisme, del poder polític, de la tradició i les ensenyances rebudes. Amb els anys, els canvis socials, polítics, culturals i els descobriments

científics han diluït la proposta espiritista. Una part d'allò que reclamaven, la formació d'una societat civil, per exemple, s'ha acabat imposant. La sublevació dels militars a l'any 1936 fou determinant, el cop de gràcia a totes les dissidències.

Som conscients que moltes vegades els historiadors tenen més preguntes que respostes. Has tingut aquesta sensació mentre treballaves en aquest llibre?

Si no hi ha la necessitat de plantejar inquietuds no es pot escriure història ni novel·la ni poesia. Allò que m'està passant en aquests moments és que les vostres preguntes em fan repensar tot allò que he deixat escrit i que he rumiat durant anys. El punt i final s'allunya mentre surtin interrogants per respondre.

A nosaltres se'ns ocorre si hi hagué anarquistes a Capdepera. Sembla que l'espiritisme va més lligat a un moviment assembleari. Però a Capdepera no hi hagué ateneus? Què ens en pots dir?

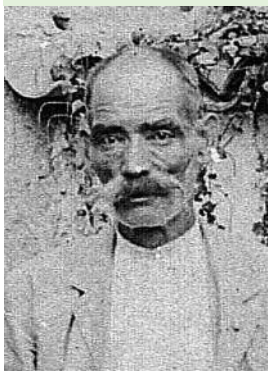
La base de la proposta política de l'espiritisme no era la lluita diària, el conflicte permanent. Defensaven uns valors democràtics: llibertats polítiques, justícia social, solidaritat amb els oprimits i uns valors morals gairebé absoluts: pau, bondat i fraternitat. L'any 1931 escolliren per a representar-los unes persones de reconeguda bondat, integritat i compromís amb la democràcia republicana; una proposta molt allunyada de les quimeres revolucionàries.

Sí alguna cosa podem deduir de tot el que s'ha treballat fins ara sobre la història gabellina, és que aquesta és complexa i que, com totes, té les seves llums i les seves ombres. Aquest llibre teu sobre l'espiritisme ens ha aportat una mica de llum sobre un dels temes més «secrets» dels gabellins, però encara resten molts de punts foscos que caldrà il·luminar per a entendre millor la societat gabellina. En aquest sentit, quins són els teus projectes de futur?

Una vegada treballades les creences i una part del pensament local, intentaré estudiar el poble des del punt de vista polític i econòmic, amb l'obra de pauma com a fil conductor.

Pere Fullana va dir a la presentació del llibre que «el comerç transforma les nostres societats ja que permet interrelacionar-nos amb l'exterior». Es pot aplicar al cas de Capdepera?

Sempre ha estat així des de la prehistòria; el comerç ha transformat les societats i la seva manera de viure. La mar Mediterrània ha escampat la cultura i els problemes dels pobles riberencs.

Per què creus que el marxisme, com diu Gerard Horta, volia que els obrers no tenguessin vida espiritual i sols se'ls havia de veure des de la perspectiva de la lluita de classes. Quina és la teva experiència al respecte?

La lluita pel poder era una qüestió prioritària i perquè fos així capolaren els sentiments humanitaris i la vida espiritual, aquella que ens agermana. Els totalitarismes marxistes i feixistes marcaren amb sang la cultura d'una època; l'espiritualitat fou combatuda perquè aquestes ideologies no hi creien. Actualment em fereix profundament que la política nacional i internacional, sense ser marxista ni feixista, no tingui compassió dels desvalguts, principalment aquells que han hagut de deixar casa seva a causa de les guerres i la violència.

Quin personatge de Capdepera creus que ha deixat major petjada a l'espiritisme de Capdepera?

L'espiritisme fugia dels personalismes; era gent molt humil, discreta i sense pretensions. Els majors recorden, bàsicament, els mèdiums de la darrera època i desconeixen els polítics que els representaren i els valors que volien transmetre.

No cal dir que, per acabar aquesta entrevista, ens agradaria que ens fessis unes reflexions finals, tant sobre el contingut del llibre com de la seva repercussió una vegada publicat.

El llibre vol explicar uns trets culturals locals que ens feren diferents i omplir un buit historiogràfic. M'agradaria que Capdepera fos conegut i reconegut per les seves aportacions.

Publicat a Cap Vermell
el 30 de maig de 2017.

El llenguatge dels bòlids

El pas del temps actua amb persistència contra la memòria dels pobles, de manera que sols en sobreviu una part ben minsa. Tanmateix, del record perdut, en queda un pòsit a la consciència, una reverberació en els plecs més remots del propi jo. D'aquest pou fondíssim n'extraïem pautes d'actuació, és evident. I les persones més sensibles, de tot i molt; converses amb els difunts, potser. Gregori Jaume Ballester va ésser un llucmajorer que va viure entre els segles XIX i XX. Segons Josep Terrassa –que l'ha estudiat a *L'espiritisme a Capdepera* (1868-1936)–, la seva vida «està farcida de trets romàntics: el viatge a terres llunyanes, la topada amb fets enigmàtics, l'exaltació d'ànim i un esperit inquiet». Pel que fa als viatges, va residir deu anys a Cuba i cinc més a Melilla. Després tornà a casa i, durant un temps, va fer de foraviler. En paraules, també, de Josep Terrassa, «conservava el costum pagès d'interpretar els signes de la natura». Un dia, qui sap quan!, va caure un bòlid a Madrid, i Gori Jaume va considerar que no havia fet tan llarg viatge per a res, així que va decidir que era portador d'una advertència. Heu-la aquí: el món havia de millorar o podia passar qualsevol cosa. Ell, des d'aleshores, va créixer el seu amor a altri i va viure d'acord amb els codis ètics més preuats. Això l'enalteix. D'altres, cas de tenir la mateixa revelació, haurien decidit beure's la penúltima copa per por de no ésser-

Llorenç Capellà
Escriptor

**«Qualsevol
espiritista
hauria
advertit que
el bòlid
anunciava
un perill
gros»**

hi a temps. Gori Jaume va morir l'any 1913. Més endavant, el desembre de 1935, en va caure un altre, de bòlid, ben a prop de Palma, abans d'arribar a Sant Jordi. Quina catàstrofe hauria interpretat, Gori Jaume, amb una bolla de foc a dues passes de la pròpia llar? El meteor, segons *La Nostra Terra*, pesava uns vuit-cents grams i s'enfonsà noranta centímetres en el conreu. La Diputació se'n va fer càrrec, i el va remetre a un centre analític de Madrid. Ningú no es va aturar a cercar-hi cap missatge catastrofista, si tant voleu per no afegir aigua al banyat. Espanya estava envescada en casos notables de corrupció –el d'Strauss i el de Nombela– i Catalunya tenia el govern empresonat. Tanmateix, qualsevol espiritista de relleu hauria advertit que aquell bòlid ens anunciava un perill dels grossos. Érem a tocar de 1936. A la darreria de 1935, Gaziel, aleshores director de *La Vanguardia*, va visitar Mallorca. Des de la coberta del vaixell, molt entrada la nit, va pressentir a l'aigua obscura els signes d'una tragèdia. No va estar-se de comentar-ho públicament. Però ningú no en va fer cas. Tampoc no hauria servit de res. Que Don Francisco feia instrucció pels terrats, amb una espasa de fusta i sis moixos de casa bona marcant el pas, era tema preferit a les tavernes. I tal com estava escrit –no sé si en el cel, però sí a l'agenda de molts de rectors de poble– sis mesos després ens va esclatar una guerra a les mans.

Publicat a *Ultima Hora*
el 9 de juny de 2017.

ESCRITS DEL CORBATÍ

Espiritistes

Il·lucà rinyon

El que son les coses, m'han encomanat a mi, seguidor de Lafargue, un comentari crític sobre *L'Espiritisme a Capdepera* del fenerot Josep Terrassa *de na Maïans*. Ja avanç a la lectora que no passaré de les 350 paraules.

Si m'és permesa una falta d'educació, parlaré de mi mateix. De nins, sentíem rum-rums sobre els espiritistes que ens corprenien i atemorien a la vegada, ningú ens parlava clar i el misteri de convocar els morts al voltant d'una taula ens sobrepassava. Més endavant, i mancat d'unes explicacions que sempre faltaren, ho vaig atribuir a gent supersticiosa i desclassada. Error, cras i monumental error del qual ens ha rescatat en Josep Terrassa, qui dedicant-hi moltes d'hores d'investigació i estudi ha recuperat per a la història un capítol desconegut, oblidat i menystingut.

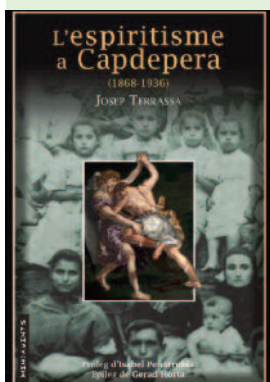
Queda a l'ombra la part humana i psicològica de l'espiritisme. Què passava a les reunions? Com s'aconseguia ser mèdium? Quines eren les tècniques conscients/inconscients d'autosuggerició que provocaven el trànsit en el mèdium i en el grup? Quins diàlegs s'establien entre els mortals i els esperits? Aquests, en abandonar els cossos mortals, entren en una nova dimensió o queden encadenats a les vivències i estats mentals de l'anterior vida? Qüestions que, sense ser de la especialitat de l'autor, estam segurs que aquest, amb la seva capacitat de treball i feineria, en properes edicions ens en donarà respostes.

Després dels darrers llibres publicats sobre història local, ens feim una idea força precisa sobre els moviments progressistes; ara queden pendents estudis sobre els neo i els conservadors que permetran obtenir una visió cabal de la Capdepera del segle XIX i primer terç del XX.

Una qüestió per la qual sento curiositat és la de saber com encaixaren la derrota dels seus ideals i creença en el progrés imparable, més enllà de l'anguniosa situació personal de cadascú. Revisaren els fonaments del seu ideari? Hi hagué autocrítica? Com s'explicaren el que succeí? Estaria bé que el fener Josep Terrassa i l'estajanovista Miquel Llull, estudiosos ambdós dels moviments progressistes, encetassin una discussió al respecte.

Capdepera, un poble posseït

Pere Antoni Pons

Coberta del llibre de
Josep Terrassa
Flaquer,
*L'espiritisme a
Capdepera (1868-
1936)*

Capdepera és un municipi costaner situat a l'extrem oriental de Mallorca. Actualment és un dels nuclis turístics més potents d'aquella part de l'illa, en part perquè compta amb l'atractiu de tres platges molt cobejades a l'estiu: les de Cala Rajada, Cala Mesquida i Canyamel. Costa d'imaginar que aquest poble avui ple de turistes i d'hotels fos durant l'últim terç del segle XIX i el primer del XX un focus aglutinador de tota mena d'idees i d'actituds personals que trencaven amb els dogmes sociopolítics i religiosos imperants en la Mallorca i l'Espanya de l'època. Fins al punt que entre els seus habitants va haver-hi una nombrosa presència de lliurepensadors republicans i socialistes, de protestants i d'espiritistes, sovint estretament vinculats entre ells.

L'historiador Josep Terrassa Flaquer (Capdepera, Mallorca, 1952) ha publicat un llibre interessant i ple d'informació sobre el tema: *L'espiritisme a Capdepera (1868-1936)*. Editat per Documenta Balear, el volum porta un pròleg de la historiadora mallorquina Isabel Peñarrubia i un epíleg de l'antropòleg i escriptor català Gerard Horta, un especialista en l'impacte de l'espiritisme entre les classes populars catalanes del tombant del segle XIX al XX.

Un lloc propici per a la dissidència

Com s'explica que a Capdepera, un municipi petit, allunyat de Palma i que tenia el primer centre espiritista de Mallorca (1891) i hi sorgís un moviment obrer nombrós i actiu, que entre altres projectes va constituir una societat de socors mutus i va fundar una escola per als fills de les classes treballadores? Terrassa atribueix l'heterodòxia gabellina a dues raons de base: una d'àmbit estatal –la democratització política i la renovació sociocultural que va haver-hi a Espanya durant el Sexenni Democràtic (1868-1874)– i una d'àmbit local –l'autosuficiència econòmica de què a mitjan segle XIX van començar a gaudir els gabellins.

«La Gloriosa i els mecanismes democràtics introduïts per la Constitució de 1869 –explica Terrassa–, especialment el sufragi universal masculí, la llibertat de premsa, la llibertat de cultes, la llibertat d'ensenyament, la llibertat

Retrat d'Allan
Kardec,
sistematitzador i
divulgador de la
doctrina espiritista

d'impremta, així com la disputa partidista, van atiar i fer emergir l'ànsia de participació política, cosa que va ampliar i renovar el teixit associatiu i crear un debat social». Tot plegat serviria per donar camp per córrer a ideologies i creences —el republicanisme, el socialisme, el feminisme, l'espiritisme, el lliure pensament...— que trencaven amb els rígids esquemes heretats de l'Antic Règim. Aquest fenomen va donar-se en diferents indrets de l'Estat espanyol.

Les singulars circumstàncies del poble i dels seus habitants van fer de Capdepera un indret particularment propens a abraçar les idees més revulsives i transformadores de l'època. El poble gaudia d'una notable prosperitat gràcies a una economia basada en l'obra de palma, de la qual hi havia molta demanda perquè s'hi elaboraven estris i ormejos —barrets, escombres, estores, maletes...— que cobrien necessitats quotidianes bàsiques. A més, la

secular tradició marinera de Capdepera —diu Peñarrubia al pròleg— va facilitar l'exportació dels productes fabricats al poble, en especial cap a Barcelona, on el 1866 s'enviaren ni més ni menys que 42 tones d'obra de palma.

Aquesta prosperitat va atreure molta immigració des d'altres pobles de l'illa cap a Capdepera, que del 1850 al 1900 va passar de tenir 1.500 habitants a tenir-ne uns 3.000. L'arribada de tants nouvinguts, desarrelats i deslligats de convencions, va estimular l'emergència de dissidències. A aquest fet, s'hi ha d'afegir que, l'any 1858, la liberal Capdepera s'havia constituït administrativament en municipi després d'independitzar-se d'Artà, un poble on el poder era encara en mans de senyors que lluitaven, en paraules de Terrassa, «per mantenir les velles estructures agràries».

El fet de no estar sota el control de cap estructura de poder reaccionària, el fet de tenir contactes habituals amb l'exterior gràcies a la frenètica activitat marítima —a través de pescadors, comerciants i contrabandistes— i el fet de gaudir d'autosuficiència econòmica gràcies a la indústria de l'obra de palma van convertir Capdepera en un indret acollidor per a tots aquells que trencaven amb les imposicions de la tradició. Entre ells hi havia, és clar, els espiritistes.

Un fenomen europeu que aterra a Mallorca via Barcelona

Va ser en la convulsa, vibrant i heterogènia França de la primera meitat del segle XIX on va sorgir l'espiritisme que acabaria arribant a Catalunya i a Mallorca. L'home que va sistematitzar i divulgar la filosofia o doctrina espiritista va ser Hippolyte Léon Denizard Rivail. L'any 1857, amb el

Taula de la vetlleria
na Vellela, al voltant
de la qual es feien
sessions d'espiritisme
a Capdepera

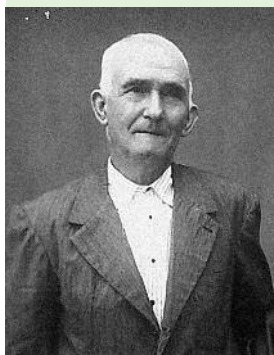
pseudònim d'Allan Kardec, va publicar *El llibre dels esperits*, que de seguida va gaudir d'una important difusió i un gran èxit. N'és una prova que el 1874, quan els militars acabaren per la força el Sexenni Democràtic, «no hi havia cap barriada de Barcelona ni cap poble de la rodalia on no hi hagués una entitat espiritista», segons les estimacions de Terrassa.

L'espiritisme va néixer amb l'afany de trobar una explicació a tota mena de fenòmens aparentment in-

comprensibles, des dels més vulgars, com un objecte que es movia sense motiu aparent, un soroll estrany o un fulgor enmig del no-res, fins als més transcendents, com l'existència del mal i el misteri de la mort. Diu Terrassa que l'espiritisme pretenia «demostrar que allò sobrenatural i ocult mantenia uns vincles molt estrets amb el món real i que era possible apropar-s'hi», i que en part servia per omplir un buit o una necessitat de respostes que alguns homes i dones ja no trobaven en la religió catòlica oficial. La resposta que donava a aquests misteris tenia a veure amb els esperits dels morts. Kardec va resumir la doctrina dient que l'espiritisme és «la ciència que tracta la naturalesa, l'origen i el destí dels esperits i de les seves relacions amb el món corporal».

Per a Josep Terrassa, en tot cas, l'important de l'espiritisme i de l'assumpció que en va fer una part de la societat gabellina és la seva deriva ideològica i moral, amb efectes pràctics sobre la realitat. A diferència del catolicisme, interessat només en la salvació espiritual dels creients, l'espiritisme aspirava «a reformar i millorar el món real, cercant el consol i benestar d'aquells qui pateixen», en el sentit que respectava i reivindicava les demandes i les necessitats dels més desfavorits. «L'ideal espiritista –diu Terrassa– era arribar a la màxima perfecció moral», amb la intenció última que l'excel·lència moral de cada individu repercutís en el conjunt de la societat i la fes més oberta i més justa. No és casual, en aquest sentit, que molts espiritistes gabellins també fossin molt actius, políticament. Van ser els casos, entre altres, de Colau Sancho Moll, espiritista i republicà, que va presentar-se voluntari per lluitar contra els carlins en la tercera guerra Carlina, i de Mateu Garau Homar, un espiritista que va ser regidor socialista entre el 1931 i el 1936.

Paradoxalment, l'espiritisme estava molt lligat als corrents de pensament racionalista –laïcisme, distinció entre ideologia i creences– però,

Mateu Garau Homar,
Parreta,

Retrat del republicà i
espiritista Colau Moll
Sancho i la seva
dona

ahora, estava profundament marcat pel cristianisme. Així, molts espiritistes definien Déu com el principi moral més absolut —«Déu és amor, pau, caritat, bondat, misericòrdia i justícia, tot en grau infinit»—, però ho feien sempre des de la preservació de l'autonomia personal. «Els espiritistes creien que ni l'Església ni ningú podia tenir el control social, per tant el que inculcaven a la gent era que no havien d'escoltar els poders establerts, sinó que havien d'observar i aprendre pel seu compte. Partidaris de la societat civil, molts no es casaven ni batejaven els seus fills».

Aliances i companys de viatge

Hi havia sòlides afinitats entre la comunitat metodista i l'espiritista de Capdepera. Uns i altres havien trencat amb les creences majoritàries i tradicionals del poble, de l'illa i d'Espanya; uns i altres volien que l'Estat i l'Església no es fiquessin dins l'esfera privada de la gent; i, també, uns i altres creien que es podia prescindir de la intercessió de la jerarquia eclesiàstica —els metodistes perquè cada individu ja s'aclaria ell sol amb la Bíblia; els espiritistes perquè, si era possible comunicar-se

amb els esperits, no calien intermediaris de cap mena—. També hi havia diferències. Els espiritistes gabellins es mantingueren gairebé sempre al marge de les cruentes disputes socioteològiques que van enfrontar els metodistes amb les autoritats catòliques entre les acaballes del segle XIX i el principi del XX. Així i tot, és significatiu que, aquells anys, a Capdepera hi hagués molts matrimonis mixtos, amb la dona metodista i l'home espiritista.

Que convisquessin matrimonialment les dues dissidències és la confirmació definitiva que a Capdepera hi havia un substrat de lliure pensament que propiciava l'arrelament d'idees al marge del marc mental dominant. Aquest substrat és el que explica, també, que els espiritistes s'impliquessin en política tot i considerar que les seves creences eren una qüestió que havia de quedar-se en l'esfera privada. Cal tenir en compte que les reunions al voltant de les taules on es convocaven els esperits es feien sempre entre coneguts i en cases particulars, per exemple a la vetlleria de na Vellera, on també llegien la revista *La Luz del Porvenir*.

Aquesta simbiosi entre espiritisme —«la religió de la possessió esdevinguda la religió dels desposseïts», en paraules de Gerard Horta— i ideologies progressistes va fer que, a finals del segle XIX, hi hagués molts espiritistes

en les files del republicanisme i que, a principis del segle XX, n'hi hagués molts en les files del socialisme. Explica també que, amb la victòria de Franco a la Guerra civil, l'espiritisme desaparegués gairebé per complet de la vida de Capdepera i de tants altres indrets de l'Estat on havia tingut una presència forta, revulsiva i estimulant.

Publicat a *El Temps* el 4
de juliol de 2017.

Capçalera de *La luz del porvenir*

Foto de grup feta a finals del segle XIX,
de gabellins assistents a les sessions d'espiritisme

Sumari

CAP VERMELL